

لزوم تعیین نقشه راه منطقه ای اقتصاد دانش بنیان و مزیت بندی صحیح آن در آذربایجان شرقی

یادداشت اختصاصی اعتدال آذربایجان

از: بابک محمدزاده علمداری - پژوهشگر اقتصاد توسعه و دکتری
مدیریت توسعه

اقتصاد دانش بنیان آخرین نسخه اقتصاد مدرن و پیشروترین مدل توسعه اقتصادی است که طی دهه های اخیر با سرعت بالایی در حال رشد جهان شمول بوده و محور اصلی آن استفاده از دانش و فناوری بجای منابع سنتی همچون مواد اولیه، نیروی کار و سرمایه های فیزیکی در خلق ارزش افزوده اقتصادی و تولید ثروت است.

عصر جدید به چند دلیل، عصر سردمداری اقتصاد دانش بنیان در جهان خواهد بود و امروزه تبدیل به اصلی ترین مزیت اقتصادی کشورهای توسعه یافته و برخی کشورهای در حال توسعه شتابان شده است طوریکه حتی پارامتر اصلی در شکل گیری قدرت های جدید جهانی و منطقه ای، میزان برتری کشورها در اقتصاد دانش بنیان خواهد بود.

توسعه اقتصادی دانش بنیان با توجه به رویکردهای متفاوت آن و

همچنین زمینه ها و نیازهای منطقه ای متفاوت، مستلزم مزیت شناسی و اولویت بندی منطقه ای بوده و ترسیم نقشه راه مشخص و دقیق در گستره استانی از جمله استان آذربایجان شرقی را می طلبد.

از طرفی با گذشت ۲ ماه از شروع سال و ابلاغ سیاست توسعه اقتصادی دانش بنیان از سوی رهبر انقلاب به عنوان مسیر حرکت اقتصادی جدید کشور و نیز عطف به ضرورت تسریع در جایگزینی اقتصاد دانش بنیان بجای اقتصاد سنتی با توجه به شرایط اقتصادی کشور و الزامات جهانی پیش رو، به نظر می آید هنوز برنامه استانی مشخص و جامع در این زمینه ترسیم و ابلاغ نشده است و بیم آن می رود این مقوله مهم نیز همچون سیاست های بالادستی ابلاغی سال های پیش، مشمول مرور زمان و یا نگاه سطحی و غیرسیستماتیک و حتی اشتباه شود.

دلایل عمده ای که سبب مزیت دهی و توجه ویژه به اقتصاد دانش بنیان در قطب های اقتصادی جهان شده است، بطور اجمالی عبارتند از:

۱- اهمیت یافتن بیش از پیش "توسعه پایدار" با توجه به بحران های زیست محیطی و مضیقه جهانی شدید در بهره مندی از منابع طبیعی همچون قبل (خصوصا در حوزه تولیدات آب محور، برخی تولیدات معدنی، تولیدات دارای گازهای گلخانه ای و...) که اجباراً اقتصاد منبع محور را به اقتصاد دانش محور سوق داده است. ۲- افزایش رقابت های اقتصادی بین قطب های جهانی و کشورهای درحال توسعه شتابان که الزام به ارتقاء بیش از پیش بهره وری، رشد اقتصادی شتابان برغم محدودیت ها در اقتصاد منبع محور و خلق زمینه های جدید اقتصادی و دانش بنیان را در پی خواهد داشت. ۳- رشد چشمگیر علم و فناوری های نوین که باعث ایجاد مزیت های اقتصادی جدید و ویژه خواهد شد (مثلا در هوش مصنوعی، داروسازی، مهندسی پزشکی، سلولهای بنیادی، علوم IT ، نانو، زیست فناوری و...) ۴- میل فزون طلبی و رفاه طلبی بیش از پیش مصرف کننده ها در عصر پیش رو که اقتصاد را به سمت خلق خدمات نوین، متنوع و کیفی تر عمدتاً دانش بنیان سوق خواهد داد. و...

دستور مقام معظم رهبری بر حرکت کشور به سمت اقتصاد دانش محور به عنوان محور جدید حرکت اقتصادی کشور که البته سالهاست توسط ایشان تاکید می شود، دقیقاً از همین منظر اشراف به تحولات جهانی پیش رو و رویکرد جدید حاکم در اقتصادهای پیشروی جهان و نیز آگاهی دقیق از خलाهاى کشور در مسیر توسعه اقتصادی مطلوب و گریزناپذیر بودن تبدیل اقتصاد منبع محور و فاقد بهره وری کشور به اقتصاد دانش بنیان است لذا نباید بصورت کلیشه ای و نمایشی بدان پرداخت و می بایست مسیر

برنامه ریزی شده دقیق و مشخصی برای پیاده سازی این نوع اقتصاد در کشور طراحی کرد.

در مسیر رشد مطلوب اقتصاد دانش بنیان، پارامترهای اساسی مختلفی نقش دارند که تبیین درست مفهوم اقتصاد دانش بنیان، اولین اصل آن می باشد و در یادداشت پیشین خود با توجه به ابهامات و برداشت های ناقص برخی مسئولین و دست اندرکاران مربوطه از مفهوم اقتصاد دانش بنیان و ابعاد متفاوت آن بطور اجمالی بدان پرداختیم. در گام بعد، آنچه اهمیت ویژه ای دارد، ترسیم نقشه راه مشخص و دقیق و تدوین راهبردهای توسعه اقتصاد دانش محور، متناسب با زمینه های متفاوت و نیازهای موجود است.

اهمیت پارامتر "نقشه راه" توسعه اقتصادی دانش بنیان و تدوین دقیق "راهبردهای عملیاتی" بویژه بصورت منطقه ای، از این جهت می باشد که اولاً مانع فعالیت های پراکنده و غیرهدفمند و حتی اشتباه در این حوزه شده و دوماً متناسب با زمینه ها و الزامات خاص منطقه ای، مزیت بندی درست و مناسبی در برنامه ریزی توسعه اقتصادی دانش بنیان صورت خواهد گرفت و سوم نیز اینکه، منابع موجود همگی در یک مسیر مشخص و هدفمند و بهره ورتر، تجمیع می شود.

اقتصاد دانش بنیان، رویکردها و مدل های مختلفی در دل خود دارد که حسب نوع زمینه ها و منطبق با نیازها و الزامات موجود و نیز نوع برش استانی یا ملی بودن هدف گذاری های مدنظر، انتخاب و تدوین می شود.

لذا برای پیشتازی استان آذربایجان شرقی در اقتصاد دانش بنیان در سطح ملی و منطقه ای منطبق با ظرفیت ها و انتظارات موجود و رسیدن

به اهداف و کلان مأموریت های استانی تعیین شده از جمله رشد اقتصادی ۸ درصدی و سهم ۴ درصدی ارتقاء بهره وری در آن، باید "نقشه راه استانی توسعه اقتصادی دانش بنیان" متناسب با اختصاصات منطقه ای را به دقت و فوریت ترسیم کرد.

برای ترسیم این نقشه راه و تعیین راهبردهای مناسب، لازم است ضمن آسیب شناسی درست از اقتصاد کشور و استان، پاسخ روشن و دقیقی برای سوالات اساسی و زیربنایی در این خصوص داده شود، ازجمله اینکه:

۱- خلاءهای اقتصادی و توسعه ای مهم استان کدام هستند؟ کمبود انرژی، پایین بودن سطح تکنولوژی، ضعف نیروی انسانی ماهر، عدم مزیت بندی و توزیع سرزمینی درست واحدهای اقتصادی یا

۲- برای رشد اقتصاد دانش بنیان در هر استانی کدام اولویت های حوزه ای محلی مهم است؟ شرکت های دانش بنیان، صنایع دانش بنیان، صنایع دارای فناوری های پیچیده یا فناوری بالا یا فناوری متوسط، صنعت کشاورزی، اقتصاد دیجیتال و یا

۳- حسب مزیت های منطقه ای و کشوری مبتنی بر نیازها و زمینه های موجود، کدام رویکرد اقتصاد دانش بنیان باید در هر یک از استان های مختلف، مورد توجه اصلی باشد؟ نوع آوری، فناوری های پیشرفته یا فناوری اطلاعات

۴- هدف اصلی اقتصاد دانش بنیان، کدام شاخص اقتصادی است؟ ارزش افزوده، اشتغال، تولید ناخالص داخلی، صادرات، جایگزینی واردات یا

۵- آیا اقتصاد دانش بنیان را صرفاً در حد یک بخش اقتصادی جدید در کنار اقتصاد سنتی و نئوکلاسیک می خواهیم یا باید درصدد جایگزینی کل اقتصاد فعلی با اقتصاد دانش بنیان برآییم؟ و باید ها و نبایدهای مختلف دیگر.

در همین راستا، بطور مثال ضمن یادآوری این نکته که کمبود برق و آب از جمله موانع اصلی توسعه اقتصادی استان هستند، طبعاً سیاست گذاری و هدایت فعالیت های دانش بنیان برای حل این معضل، باید در اولویت بالا قرار گیرد یا مثلاً با توجه به مزیت بالایی که استان آذربایجان شرقی در حوزه علمی و دانشگاهی دارد، طبعاً راهبردهای متکی به علم و فناوری می تواند در رشد اقتصاد دانش بنیان در استان در اولویت قرار گیرد و یا اینکه، منطقه آزاد ارس با توجه به

فضای منطقه ای و زمینه های نهادی و قانونی نسبتاً مناسبتر به استان، می تواند به پایلوت اجرای کامل اقتصاد دانش بنیان تبدیل شود.

سخن پایانی

اقتصاد دانش بنیان، نه یک انتخاب که یک ضرورت و با فوریت بالا می باشد و برای تحقق مطلوب آن باید خیلی جدی بود خیلی زود جنبید و در اولین قدم نیز، برنامه ریزی دقیق و تهیه نقشه راه اقتصاد دانش بنیان متناسب با الزامات، زمینه ها و مزیت های منطقه ای از جمله در استان آذربایجان شرقی را می طلبد.

لذا، سازمان مدیریت و برنامه ریزی و دیگر نهادهای بالادستی متولی در استان باید ضمن مطالعات جامع و پاسخ یابی به سوالات اساسی همچون فوق، به فوریت اقدام به سیاست گذاری و تدوین دقیق نقشه راه و راهبرهای اقتصاد دانش بنیان نموده و نتایج آن را جهت هدایت هدفمند فعالیت های دانش بنیان در استان در اختیار مجموعه های دانش بنیان و واحدهای اقتصادی قرار دهند.

نویسنده: بابک محمدزاده علمداری -

سردبیر اعتدال آذربایجان / پژوهشگر اقتصاد توسعه

مطالب پیشین در این خصوص :

اقتصاد دانش بنیان و ضرورت شناخت و تبیین درست آن؛
از برداشت های غلط عامیانه تا تفسیرهای انحرافی
مسئولان/ همراه با نیم نگاهی به وضعیت نامطلوب
آذربایجان شرقی در اقتصاد دانش بنیان